

Voor taalmiddelen geen plaats?

Het nieuwe niveaustelsel voor examens moderne
vreemde talen

De vakontwikkelgroep moderne vreemde talen heeft in het examenprogramma voor havo en vwo niet alleen voorstellen gedaan voor (nieuw) te toetsen leeshandelingen, maar ook aangegeven op welke wijze de niveaus van de examenteksten van elkaar onderscheiden moeten worden. De niveaubepaling geschiedt aan de hand van een serie tekstcriteria. Opmerkelijk is dat vocabulaire en grammaticale complexiteit van de examentekst niet onder deze criteria voorkomen. Uit de resultaten van recent onderzoek blijkt echter dat taalmiddelen wel degelijk relevant zijn voor het bepalen van het niveau van een tekst: ze vormen de beste voorspellers van de prestaties van de leerlingen.

Het nieuwe stelsel voor niveau-onderscheiding dat de VOG-mvt voorstelt¹ (en ontwikkeld is door de commissie Vernieuwing eindexamens moderne vreemde talen, de CVE-mvt²), is gebaseerd op een aantal tekstkenmerken die verband houden met de moeilijkheidsgraad van een tekst. Dat betekent dat de getoetste leeshandelingen die deel uitmaken van het examen leesvaardigheid buiten beschouwing blijven bij de bepaling van het niveau van een examen. Het aantal te toetsen leeshandelingen en de graad van perfectie die de leerlingen moeten kunnen bereiken zijn voor havo en vwo namelijk gelijk. Concreet betekent dit dat een vwo- en een havo-leerling dezelfde leeshandelingen moeten kunnen toepassen maar dat de eerste kandidaat dat moet kunnen op een moeilijkere tekst dan de tweede.

Het niveau van de tekst moet volgens de VOG-mvt vastgesteld worden aan de hand van de volgende criteria:

Onderwerp van de tekst

- belangstelling van leerlingen voor het onderwerp
- vertrouwdheid van leerlingen met het onderwerp
- graad van abstractie van het onderwerp

Socio-culturele voorkennis (die de kandidaat nodig heeft om de tekst te kunnen begrijpen)

Structuur

- opbouw van de tekst
- aanwezigheid structuurkenmerken

Informatiedichtheid

- redundantie
- mate van explicietheid van de informatie

Zo mag het onderwerp van de tekst voor een havo-leerling vertrouwd zijn dan voor een vwo-leerling en mag de tekst voor de laatste meer informatie bevatten dan voor de eerste.

Taalmiddelen, zoals vocabulaire en grammatica, komen niet voor onder de tekstcriteria die het niveau gaan bepalen. De CVE-mvt voert als argument voor dit besluit aan dat er geen empirisch bewijs beschikbaar is voor het aantal woorden (of de aard van de woorden) waarover een vreemde-taalleerder op een bepaald niveau moet beschikken. Bovendien, zo redeneert de CVE-mvt, kan er ook sprake zijn van een wisselwerking tussen het aantal 'moeilijke woorden' in een tekst en de leeshandeling die getoetst wordt. Met andere woorden: de CVE-mvt acht het géén haalbare kaart een concrete inhoud aan taalmiddelen (en dan met name aan vocabulaire) per niveau te geven. Maar in de onderwijspraktijk (en dit beeld wordt bevestigd door experimenteel onderzoek naar deze kwestie) staat de relatie tussen de complexiteit van de taalmiddelen in de tekst en de moeilijkheidsgraad van de tekst voor de leerlingen wel degelijk vast. Het is dan ook maar de vraag of dit criterium zonder meer buiten beschouwing mag blijven bij de bepaling van het niveau van een tekst. Als een zo belangrijk criterium uit het stelsel wordt gelaten omdat het moeilijk is er vorm aan te geven, kan gemakkelijk (en terecht) twijfel ontstaan ten aanzien van de waarde en de betrouwbaarheid van een dergelijk stelsel. We dienen ons dus af te vragen of het werkelijk onmogelijk is dit criterium een plaats te geven in het niveaustelsel.

Intuïties

Het probleem van de concrete invulling van dit criterium dat de CVE-mvt signaleert, is een reëel probleem. Maar laten we eens zien in hoeverre aan de andere tekstcriteria een concrete invulling is gegeven. Bij het criterium *vertrouwdheid met het onderwerp*

neemt men als uitgangspunt 'wat de leerling al eerder gehoord, gelezen, of gezien heeft van het onderwerp'. Een lijst van vertrouwde onderwerpen per niveau wordt niet gegeven. Het is duidelijk dat hierbij een groot beroep wordt gedaan op de intuïties van de toetsenmaker. De bepaling van het niveau van een tekst blijkt uiteindelijk voor *alle* tekstcriteria grotendeels gebaseerd op die intuïtie. Waarom zou men bij een criterium als taalmiddelen niet uit mogen gaan van de intuïties van toetsenmakers? Zijn de intuïties van docenten voor een criterium als taalmiddelen minder betrouwbaar dan voor de andere criteria? Zo niet, is het dan niet gerechtvaardigd dit criterium, naast de overige criteria, een plaats te geven in het stelsel?

Oordelen over moeilijkheidsgraad

Deze vragen en twijfels over de beslissing van de VOG-mvt werden opgenomen in een onderzoek bij het Cito naar de validiteit van het nieuwe stelsel voor niveau-onderscheiding.

Aan twaalf docenten Frans (vwo) zijn twintig teksten en een vragenlijst voorgelegd. De teksten vormden het taalmateriaal voor experimentele proefopgaven voor leeshandeling 1.³ De vragenlijst bevatte 7 hoofdvragen. In elk van die 7 vragen werd één van (de aspecten van) de tekstcriteria bevraagd,⁴ te weten:

- belangstelling voor het onderwerp van de tekst
- vertrouwddheid met het onderwerp
- graad van abstractie van het onderwerp
- aanwezigheid structuurkenmerken
- redundantie
- mate van explicietheid van de informatie
- taalmiddelen (persoonlijke toevoeging)

Zo was voor het criterium *vertrouwdheid met het onderwerp van de tekst* de vraag als volgt geformuleerd: 'In hoeverre zijn de leerlingen vertrouwd met het onderwerp van de tekst? Is het waarschijnlijk dat ze er voordien meer over gelezen, gezien of gehoord hebben?'

Het criterium *taalmiddelen* is in de vragenlijst direct gerelateerd aan het schoolniveau. De vraag aan de docenten luidde als volgt: 'Acht u de tekst qua taalmiddelen (vocabulary, grammaticale en syntactische complexiteit) geschikt voor het eindexamenniveau havo, vwo of daar tussenin? Of vindt u dat de tekst op dit punt onder het havo-niveau resp. boven het vwo-niveau ligt?'

Voor elk van de twintig teksten hebben de docenten de zeven vragen beantwoord (op een vijfpuntsschaal). Op deze wijze verkregen we voor elke tekst een score voor de moeilijkheidsgraad van een tekst naar de mening van de docenten, en dat met betrekking tot elk van de tekstcriteria.

Proeftoetsen

De volgende stap was te bepalen in hoeverre de oordelen van de docenten nu daadwerkelijk zouden samenhangen met de moeilijkheidsgraad van een leesvaardigheidsopgave die gebaseerd is op de betreffende tekst. Zoals gezegd waren de teksten afkomstig uit de experimentele proeftoetsen voor leeshandeling 1, die als volgt luidt: 'De kandidaat

kan bepalen of een tekst, gegeven een bepaalde informatiebehoefte, relevante informatie bevat en, zo ja, welke.'

Deze experimentele opgaven zijn afgenomen onder enkele honderden vwo-5-leerlingen. De gemiddelde score van deze leerlingen is te beschouwen als de reële moeilijkheidsgraad van een leesvaardigheidsopgave. Wanneer we nu de relatie berekenen tussen de gemiddelde score van de leerlingen per tekst (d.w.z. per opgave) en de gemiddelde score die de verzameling docenten heeft toegekend aan elke tekst per tekstcriterium, dan krijgen we een beeld van de voorstellende waarde van de tekstcriteria voor de moeilijkheidsgraad van de leesvaardigheidsopgave. Uit de resultaten van het onderzoekje bleek dat de meningen van de docenten over het niveau van de tekst (in termen van de tekstcriteria) goede graadmeeters vormden voor de prestaties van de leerlingen. Dat gold voor bijna alle tekstcriteria, maar met name voor het taalmiddelen criterium. Met andere woorden: een tekst die qua taalmiddelen door docenten gemiddeld op havo-niveau werd geschat, hadden de leerlingen (in de meeste gevallen) beter gemaakt dan een tekst die op vwo-niveau was geschat. Bovendien: was een tekst op basis van zijn taalmiddelen erg hoog ingeschaald, dan waren de scores van de leerlingen ook zodanig laag, dat het item niet goed gefunctioneerd had.

Overigens bleek dat de tekstcriteria onderling behoorlijk samenhangen: als een tekst qua taalmiddelen door de docenten was ingeschat als 'moeilijk', dan was hij dat vaak ook in termen van de andere tekstcriteria. Zo bevatte de tekst dan in veel gevallen minder expliciete informatie, was het onderwerp ervan minder vertrouwd bij de leerlingen, enz.

Conclusie

Over het algemeen vormde de gemiddelde mening van de docenten volgens het nieuwe niveaustelsel een goede voorspeller van de scores van de leerlingen op de leesvaardigheidsopgaven bij deze teksten. Op grond van deze resultaten mogen we concluderen dat voor deze leesvaardigheidsopgaven het niveaustelsel van de VOG-mvt goed gefunctioneerd heeft. Maar het toegevoegde criterium van de taalmiddelen, dat door de VOG-mvt buiten beschouwing is gelaten, bleek daarbij één van de beste voorspellers te zijn van het niveau van de leesvaardigheidsopgaven. Docenten beschikken blijkbaar over goede intuïties om teksten aan de hand van het vocabulaire en de grammatica naar hun moeilijkheidsgraad te classificeren. Daarmee is het probleem van de concrete invulling van de taalmiddelen in het niveau-onderscheidingsstelsel nog niet opgelost. De vraag is echter hoe concreet je daarin moet zijn. De andere criteria worden, goed beschouwd, evenmin geformuleerd in concrete termen en gaan feitelijk uit van intuïtieve veronderstellingen. Uit dit onderzoek blijkt dat het ook bij een taalmiddelen criterium niet onverantwoord is uit te gaan van intuïties van docenten (en in de huidige praktijk van examenconstructie wordt deze methode dan ook algemeen toegepast). Op welke manier zouden de taalmiddelen dan een plaats kunnen krijgen binnen het stelsel? Op zijn

minst zou het stelsel het intuïtief logische gegeven mogen bevatten dat examenteksten op vwo-niveau een breder vocabulaire mogen (of moeten) bestrijken en complexere grammatica mogen (of moeten) bevatten dan examenteksten op havo-niveau. Bovendien zou het niveau-onderscheidingsysteem explicieter mogen zijn over de vraag óf, en zo ja, in hoeverre een examentekst woorden mag bevatten die onbekend

worden verondersteld bij de leerlingen. Dat kan eventueel gerelateerd worden aan de leeshandeling die de betreffende examentekst toetst. Om welke woorden en welke grammaticale constructies het hier dan gaat, mag best aan de intuïties van (een voldoende aantal) bekwaame toetsenmakers overgelaten worden. Op deze wijze krijgen de taalmiddelen in het nieuwe niveaustelsel de plaats die ze verdienen.

Noten

1. Stuurgroep Profiel tweede fase, *Advies Examenprogramma's havo en vwo; moderne vreemde talen*, Den Haag/Enschede, 1995.
2. *Eindrapport van de commissie vernieuwing eindexamenprogramma's moderne vreemde talen vwo en havo*, Arnhem, 1992.
3. Een beschrijving van deze experimentele opgaven en de afname ervan, wordt gegeven in: Mirna Pit en Noud van Zuijlen, Krenten in de pap. De ontwikkeling van examenopgaven voor gericht lezen in de moderne vreemde talen, in: *Levende Talen* 508 (1996), 130-134.
4. Enkele van de door de VOG-mvt genoemde criteria komen in dit rijtje niet voor; reden hiervoor is dat deze niet van toepassing bleken te zijn op de teksten waar het hier om ging.

Mirna Pit

Amersfoort 1970. Studeerde Frans en Algemene Taalwetenschap aan de Universiteit Utrecht. Het gerapporteerde onderzoek vond plaats tijdens een stage bij het Cito in 1995. Sinds maart 1996 werkzaam als aio bij het Centre for Language and Communication (Universiteit Utrecht). Adres: CLC, Trans 10, 3512 JK Utrecht.

Klassewerk? Het begint in Utrecht.

Heeft u een tweedegraads bevoegdheid Engels en wilt u beginnen aan een eerstegraads studie in deeltijd? In het cursusjaar 1996-1997 biedt de Faculteit Educatieve Opleidingen van de Hogeschool van Utrecht, naast de reguliere driejarige eerstegraads cursus Engels, in samenwerking met de University of Greenwich een gecombineerde

the
UNIVERSITY
of
GREENWICH

Eerstegraads cursus Engels/Master of Arts Language Education

Studenten die al een eerstegraads bevoegdheid bezitten kunnen in twee jaar een M.A. behalen. Alle colleges worden in Utrecht gegeven, met uitzondering van twee korte perioden van respectievelijk 1 en 2 weken in Engeland, die zoveel mogelijk samenvallen met de Nederlandse schoolvakanties.

Voor meer schriftelijke en/of telefonische informatie kunt u terecht bij de Hogeschool van Utrecht, Faculteit Educatieve Opleidingen
Mw. Sandra Collins-Fyfe, M.A.
Postbus 14007, 3508 SB Utrecht
tel. 030-254 73 26
fax 030-254 32 72

Hogeschool
van Utrecht